

Landskap:

Östergötland

Upptecknat av:

Gustaf E. Olsson.

Härad:

Tringsjö län

Adress:

Fil. hand.

Socken:

Falkenberg

Berättat av:

Uppteckningsår:

Född år i

Uppteckningen rör

*Snitt ö dess beredning**1-16**Spinnning av lina**17-23**Färgning**23-25**Värning och dess förarbeten**25-32**Väven i ordningsställen**32-43**Olika porters väv**43-45**Vadmal**45**Trammatlar**45**Brezgd.**46.**Skogsbruk i norra Östergötland**50.**Skogens hugges**53.**Skogstjänst göres i ordning**56.**Skogens hugges**59-63*

Skriv endast på denna sida!

63 Sid

1588

LUNDS UNIVERSITETIS
FOLKMINNESARKIV

1 / -

Liniet och dess betydning

Linné (Linné)

1588

[Min mor meddelade hur med
liniet förärs i Hällesstad för och
delvis ännu]

Från hade varit både
lin värt år. Till "lin-äcker" ut-
valdes ett tycke god jord helt
berjord på "linvall" [vall, gräs-
vall] som ej var för styre. Våren
bereddes väl och "lin-frö" "
[lin-fröet] såddes i Marslinadagen,
"för då va linfrödan" eller li-
konen [80 o 85 maj]. Den det växt,
skulle för-gödsel tres "ut över,
för då" skulle linet komma upp
hvisst. "Hamband" hämnd finns

65111

en red, som ännu iaktages.
När man ser den första väder-
öfkan om våren, så vet man
att kullet det året bli så långt.
som det förändrar, man håller i
kullen. Men man säger, så
ska man märka till med hän-
derna och säga: "så här långt
bli kullet, så".

Om våren kulet om sammalen,
blommor och mogna. Om hästen,
så "lin-knappen" [knappen] bliver
barn, så det tid att skida. Det
går så till, att kulet "ryskes"
[ryskes] för hand. "Så här
[handfull] lägges kors över varandra
så "håne" kands ihop till en "kräve"
[kallas verkligen § 222, sådes-
kräve kallas däremot aldrig så

utan "sä-s-nek" pl. "nikkes". Men det heter "lör-kärre", om det som 1588

hackeras av lör till vinterfoder
åt får [men björklör] och hästar
[men asplör] [Sjinkärvarna var
tvådelade, därför att "kärna"

[pl. best. form av "kärne"] laggt i höns.
Det var, för att de lättare kunde
skällas å en gårdsgård vid
ridan av åken eller över en å
åken upprätt stång för att torka.

Nå kärvarna var något
såna stavar, hörlas de hem. Nu
skulle "knäkten" anlågmas. Det
skedde, genom att kärvarna
upplästes varefter lite taget
"reger" [inf. akt. rege] d. v. s. togs
ändarna dragas genom "e rege"
[ett lyckat tväde med (vanligen)]

endast en rad ^{av} samls. riveters -
 långa ratta järnpinar] När
 knäporna skilt, ifrån, traskades
 de, och knipet gjordes rent i en
 ranna. Triset lades undan till
 stråle. Om det kunde dock an-
 vändas Bl. a. skulle det vara
 bra att ge kalvar knipsträvt,
 "för då blir di lika blanke som
 kniparna."

Strömpingarna lades nu ut för
 att rötas ["rötes"] Helst skulle
 det "vres" [vredas] på en arbetad
 klämnare, för då rötades det
 bättre och låg bra stilla bland
 grästräskarna, om det bläste.
 När det blev lagom ruttet
 ["rutte", ruttel] samlades det
 utry och bandes i stora knippen

gå fram på hästen, innan
det blev för kallt skulle linet
"brötes", [brätts], brökas

1588

[inf. och bräts, "bröte"] Det medde

"basta" [basten], en fyscidig
byggnad med rygås och tarntak.

Den bestod av "självaste" och
"kastsköret" [kaststugor] — landman
"självaste" var ett staket

som utan öppning med en
där på gaveln samt innanför
den en rugg av grästen eller tegel
samt vid ena väggen två [någon
gång fler "lage" [lage]] "bastu-
sköret" var vidbyggt framför
och utan gavelvägg. Ofta var
det av timmer bräder, medan
"basta" föröfrigt var timrad.
[Själles staket jag ser]

5. "kastor", som äro hvar samt
 många förfallna. Övriga äru
 eller käftta gna, dock äro plattorna
 mängens källes kända, och äro mig
 antecknade. Då renare källes har
 man: många byggar ordnat sig
 en "bröteregior", en fyskrantig
 ett gar meter djup gior, på vars
 katten det eldas. Det fäskas
 på stänger lagda därunder. Det
 går åt mindre bränsle: gior än
 i kasta. 8, 9.]

6. Kastan: regel var gemen-
 sam för hela byn, användes den
 för endast en bändes räkning,
 för var gång. Den, som nu skulle
 ha kastan, ställde om, att den

grundligt uppvärmdes på på-
middagen, ja, redan dagen för-
ut. Stelt skulle någon eldas

1588

med björkved, "på den ga bräste
ketten". Då ingen skorstén fanns,
förta vi, att all värmen men
och på all löken varit kvar i
"njölve brästa" stiet, som var
utrustet på "laga" [lavarina], förkade
men även träet i tak och väggar,
som varit varmt och nästan som
kylat av den väldiga ketten.

Det eldades fuktansvärt, och
man brukade säga, att det
skulle fräsa i dörens gång -
jörn, om det skulle vara ^{under mest} varmt. Den kunde i Hamninge i Hallentad,
som kallades skallheten, se
samt. 1988 stiet, brukade tala

om en, som eldade basten, så att det fräste. gångjärnen, när han spottade på dem, "men då ka han in e brase te, men då be-
hövde di inte elle den bästa a
mer, för ho brann äppel." ja det hände
allt ifrån att basten fattade eld.

Man byggde dem och så användes ~

~~Meddelat av min far~~

För att arbetet fortare ~
skulle bli gjort, så inbjöd bonden
hela byns ungdom, ja skundom
äldre med på "brötejänge" [se
~~sen~~ 1922 sid ~] på eftermiddagen

samlades man, och efter förtäring
i gården började arbetet, basten.
"bostusköret" var "bröte" ~
[bråkarna] [ring. "bröte"] uppskallade,
ja även utanför, om vädet tillät.

"Hällestad ha "krötera" tra, ~
vällen tre "kröte" [känder] och
skilda från varandra. "Karlarna
stodo yttent och "kröte groft" på
grövre "kröter". "Krimarna stodo
inrent närmare lastfudören"
och "kröte fint" efter de andra
på klenare "kröter" "Baste -

1588

"kränga" nämndes den man eller
krinna, som bar ut linet, "en
håne" i taget och lämnade till
varje kare att grostråka, var-
efter karlarna lämnade "hånen"
helt krinna att finstråka.
Då hängdes linet in i kastan
igen på därtill avsedda stänger.
Inringen krinna eller "kröte-
kränga" var in. När linet, som
kröts, hängdes in samman -

meds två "kanne" till "häsele"
 [hæslɛ, plural: hæslɛr] och
 räknades i tjog, 80 "häsele" =
 "tjog lin".

Under hänt och glamm fast
 gick arbetet vid lyse, sen det var
 skönt. "Ja, di fläke väse i bosta,
 a när di pruste klön ungdomera
 in under lagen i bosta för då
 va då vänt" [fläke = skoja, prusta,
~~hasey~~ "pruste = vila sig, prusta,
 stänka heter "stänke" ~~stænke~~]
 Om arbetet drog ut på tiden, fingo
 de mellanmål "mellamål" som
 var smörgåsar jämte något att
 dricka, och när allt linet var
 brökat, ofta ej färre efter mid-
 natt, blev det riktig måltid
 inne i bondens stuga.

Att vara med på dylika
"måteljänge" var högt skattat.

1588

Visserligen var det ett strängt
arbete men väldigt tillika, och så
fingo präkar och flickor träffas.
Vare förmående, som deltagit,
skulle ha en "hävle" lin, och den
flicka, som på löppligt sätt
lyskades lägga sig upp även med
högst en ^{övern} "hävle", kunde ha ett
pråkarnas helt lass lin, när hon efter örens
lopp skulle gifta sig. Och det
skedde det.

Någon av de följande dagarna
skulle linet skärfas ["skärfes"]

Om det var kallt, gjorde man
det i ladergäden eller längre
bort i tiden inne i stugan
till o. med. Var det varmare

värdet, kunde man ju stå: "kast-
skövet". Skott gädden fälsk del-
taga allia. Gästminstone i regel
mågt "jänge" vid skåttningen.

Man använde sig av en "skott-
stol", som bestod av ett kort
tvärbäde som fäst från vilket
ett annat bäde gick upp, som
var lite utskjott utifrån ändan.
Gästerna lades "linhållena" och
beaktades med skåttningen
av två. En mängd skåttor ["skåttor"],
som ännu stått fast, samlades av,
men även delar av stöta linet
fälsk av. Detta var de grävsta
blånsarna och kallades "sving-
blåner". Dessa samlades upp i
en väsk. När linet var dåligt
"stog då mer sig de skåttninga"

d. v. s. blev mycket "svinglänare"
[Dea kallades även "magter"]

De skräskade "linkärsleia" vredas

1588

ihop var för sig och lades 5 och 5
över varandra, till det blev 30,
var efter man vant anse om Det

var "ett tag lin"

"svinglänare" vislades i

e versel, "e s l", för att befrä

handbolls-
typer.

dem från skräsk, som kommit

i bland dem. Det gån, som nämns

däna, "svinglänare", användes

till säskan och annan gräve väv.

Intaget togs nu in i

stegen, och en kväll kunde man

ta sig för och lösa upp "hais-

leia" och göra många minde

"locke" [sing. "lock"] av dem. "Vaste

lock" drog jämn i tagge ändar,

reks på mitten och neddes ihop.

"Dessa lockar skulle nu häck-

~~de~~
modligen

las ["häckles" h æ l ɛ s], vilket

medde ate i ladegåden eller

i rum, där ingen bodde, ty det

så kraftigt även då. Man an-

vände mestadels två olika slag

häcklar ["häckles" ring: "häckle"],

en med grövre och en med finare

fänder. "Häcklarna ynkades fast

i näve tråder eller bänkar, över

vilka man satt grenar under

arbetet. Först "grövhäckle" man

på den grövre häcklan; bara "hög"

med linlocken genom häcklarna

fänder. Det lin, nam då fäller

hållades "änkeläner" [= blånar

får åndarna av linlocken]

Därefter "mellahäckle" man

på den finare häcklan. Därvid

1588

inodde man halva linlocken;

1588

toget om fingret och drog den

fråa delen genom häcklans

primar eller tandlar. De blånar,

som härrid frigjordes, kallades

"mellatäländ"

dist "finhäckle" man på den

hemma häckla som förigående

men nu med förre omsorg. Det

som nu föll av, kallades "fin-

täländ."

Det som nu var kvar av

linet, nedan det häcklats till

gånge, var det finaste och det

kallades "taget", tåg^{er}, [tagor]

lång-
mål

Det garn, som stramm däras, an-

vändes att väva dräll och annan

den finaste linneväv av.

Gärnet efter de fyra rästerna

blåsar användes i allmänhet
så att det är "svingblåsar" förs
till näckbär och annat grövre
tyg; det är "ämbelåsar" till
lakan, handdukar och madrasar
samt till väfftwär, "mella-
blåsar" till varp, vär och "fin-
blåsar" till varp och finare lakan.

Alltså erhåll man fem olika
slag garn av linet och de skilde
sig i finklet från varandra.

1588

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Spinning av lin.

1588

När man spinns lin, använde man spinnsack: Hållersack alltid kallad "spinnsack" "spinnstol" liksom den; Fatauren 1924 s. 153 avbildade. Den delen är följande: "Hjulet" i hölet, med "skivra" och "hjulningen" och "axel" som gick ut i en vev, var "hamnstaken" är fäst, som står i fäbindelse med "hamra". "Hjulet" drivkraft överför den dubbelknygde "små" [ring ^{över} småt, pl. småer, småra] = smået, som ej kan vara av läder och hogskanad, så att ej knut är på den] på ^{del} en liten "trina" med flera stavar i och dels på rullen.

Rullen "trädde" på en järnten, "ull-
 spillet". Denna ten har framfyllt
 en ihålig fästspinnning, som kallas
 "pipa", varigenom tråden löper vid
 spinnningen. Trådgarna, som ritta
 på "spillet" kallas "spinnstans-
 ringen" eller "spinnstansknocken".
 Bågarna ha små hakor. Dera fjä-
 rill att på tråden att jämt för-
 dela sig över hela rullen. "Rull-
 spillet" med bågarna leda sig i
 "gångjärn" av läder, som sitta i 2
 "dacker" eller uppskändle ständare
 av trä, vilka sitta fast i hål i
 en trästock, som i sin tur sitta
 i "spinnstansstödet" en träklump,
 som kan ändrasilage medelst
 den på ändan rittande tvärlin-
 skruven. På man skruvas på

den, så andra följaktligen hela
skällningen läge, vilket sker,
så man vill "sprämma" "snora", så
den blivit "stak".

1588

Finest fäster under spinningen
på ett linfäste ungefär samt på
liden i anförda ordet [till artikeln
av R. Jälsås hämningar] Då jag ej
har inhämtat upplysningar om
alla detaljerna hänsidlag, kan jag
ej nu redogöra därför.

När nu linet spräms, som
den fina tråden på den velle,
som var insatt på "vellspeilet"
När vullen blev full, lyftes den
ut mot en tom o. s. v. Men tråden
måste läggas ut i lika stora
"garv". Det gick så till, att den
"hävdes" [hävslades] ut på en

hävvel, som var så inrättad med
ett par kugghjul och en sticka vid
ena ändan, att den knäppte, när
den verats ett visst antal varv.

När det så vid hävlingen knäppte,
rättnades en "gasme", som man
knöt om med en tråd kallad
"gasmetån" eller "se-brännet" ("handet")
och sådana "gasme" blev ett garn ~
och beräknades näcka en elm i väven,
om det användes till väft.

När allt kint var ^(spunnet och) färdigt, så
skulle garnen lyftas. Det skedde
vid den stora vridlyften (vanligen).
När kläderna lyfts, lades alla
garnen i det stora "lyfte-karet",
där de fingo ligga omk. tre dagar.
Förste dag "lyftes" på d. v. i. h. hålles
över några gyltar kokhet luft, var-

efter gomen togs upp skäljdes
och klappades [klappes] d. v. s. be-

1588

ordetades med klapphän. För
att ej gomen dömdes skulle
"hassla ihop sig" [hassla ihop sig] så
skäljdes de upp på en ring eller
så. Därvid kunde man använda

"knäppte" [halsring för breddens
bindelse], som för var av trä.

Den hängdes gomen upp på en stång,
en stång sattes in därnere och trä,
i den medle fästes tyngder, så att
gomen sträcktes. Där fingo de
hånga några veckor för att blekas.

Stäm efter jul träjade de att
spinna, och det skulle vara slutpunktet
för årsk, "för de hade för sig",
att de skulle tyga gamla te årsk.

På eftervintern smade alla

122

"spänstörn" [spinstörken] i ett -
våren, så att skårens röke i
stugan. Husmoder, döttrar och fruar
nysade dämed, så ofta de ej kind-
rades av andra gåromål, tilltala
och senf. Det som ändå ej med -
hans hemma lejde [lee, lee]
man först till kvinnor, som först
diktiga att spinn. Min mor kolar
om att hennes mor [barnet +]
[Wille] ledde först mycket spinnning
till en grumma, som kallades för
"stamma", ^{och} ~~det~~ ^{namn} bodde på kammaren
hos "skräddare-Johan". Stammen var
strecklig i att spinn "springlänar"
luna Bastörn [Bastörmsmor] "barnet"
i Hedsmeds torp, Risinge socken,
spann redan åt min mors mor och
jag kommer ihåg, när hon spann åt

Oswald
Finckh
Laurel

1588
J. H. Bond.

۴۲

W. L. Carr.

mar nu för bara lite över tio år sedan. "Rastströmmar" ansågs för en

The diagrams show a sequence of four knot configurations. The first is a complex braid-like structure with multiple crossings. The second is a more simplified version with fewer crossings. The third is a figure-eight knot. The fourth is another figure-eight knot, slightly different in orientation or crossing from the third.

är de sista spinnnummerna av den gamla stammen och belönas att mycket för sitt fina garns skull.

En annan grumma, som mormor
hade ett spinn, kallades "dumma"
och bodde med sin gamle "amma-
ninken" i stället på den lilla äggen

[den tydår målaren Per Håkberg
ägsde en gård] De, som spunnas, &
fings omkr. 10 & 12 skilling för

var mår kin, och dessutom ⁴⁴och
kingsläver mår allt i länd.
di allt mår skakker a sa lite
sägel [s ä g s l] [= avel] mår, mår
di koma i länne [lämne] gaver."

Fairness.

Worms invade ofta hemböger,

M 1588

när han ville fäga garn [eller tgg]
Man meddelar därom:

Drätt fick man genom att koka
garnen i spad efter mjö¹lavis [mjö¹len-
ris] [vars två kallas "mjölbräsa",
bräsa är annars = lingen] Riset i
kärtes först och sålades undan, var
efter garnen lades i spadet sedan
de hetats i vithal. Det var
"mjö¹lavisdrätt".

"Stenmasse-brunt" kallades den
färg man fick genom att i grytan
lagga rostamat varv garn och rost-
amat varv stenmasse, så vatten
över och koka.

"Färgqvist" var en lysqvist färg,
som åstadkomms genom att koka
garnen i vatten varv gröna björk-
lös laggt.

25

25

chart hier ganz am besten
verifizieren.

157

af sinning och dess förarbeten.

Wafening.

När ringaren hängt ute en
 tid och blivit blehta, [gjord med
 var de färdiga att användas. För
 då man ej kunde få några trinit
 bomsallsgarn till varg i väven,
 använde man därför stinnat
 lingen.

0 För andra ändamål såsom att
 utmed för hand samt att göra sats
 och näst är sammantagna och lin-
 garna. Därvid öfverföde man först
^{skinn och skall} ~~skinn och skall~~
 garnen på spinn och ~~skall~~, var-

19/5 88

8861

efter dessa sattes i en ställning, ¹⁴
 som kallas "trimstol" ¹ och upnådde
 fyra rullar. Rullarnas antal var, ¹⁴
 allt efter hur "trädigt" ¹ såväl i trädigt
 o. a. v. man ville ha. Den trimmades
 det samman medelst spinnrocken.

När när man nu skulle göra
 iordning kringarna till väpplades
 dessa omkring en nystrinda [¹ "nystr-
 vime" eller "vime" Tråden överfördes
 på en "kugge" [¹ pt. "kugget"] eller "botin",
 som vreds runt i en ställning.

Detta kallades "te kugge på" eller
 "te botine" Man hade mest väpnen
 på trädarna "kugget", någon gång
 bara 8, men då gick det dock till i
 arbeta. Sållan hade man 6 "kugget",
 det var när de ville ha "te ämne"
 i kam d. n. v. te tråden för väpne

hand: värsleden: De måste ha
lika många "gam" på varje "kugg". 1588

Redan "nå di kugga på", kunde de
beräkna, hur lång väven skulle
bli. Om de ville ha den 15 "kumm"
fred ~~tid~~ tred, så gick det åt 15
gam ^{hitt} & varje till 10 alnar lång var.
60 gam vart alltså 10 alnar var
och 90 gam 60 alnar var. Man gjorde
just aldrig en var längre än 60 à 80
alnar.

Nu för tiden användes aldrig
atrimat lingam till var utan
trimmat kamulls gam, som köptes
kuntvis. Där är de mindre gamen
med sina "gasmor" samlade i större
"ure". Gasmorn antal i varje "ure" är
beräknade av det nummer med ar-
rende på finheten i stäm höj.

8861

19: nummers garn är det 6 garn i var
 "ne", 10: nummers 5 garn i var "ne",
 alla grövre garn har lägre nummer,
 ty varje "ne" skall någa lika
 mycket. När man var ung, kunde
 de få höra otrinat kamullgarn
 med deliskt så höga nummer som
 det trimade ne fjärdelen. Då
 skulle en garnbrunt någa 11 marker

Jag har stämt påga efter hur många "ne"
 det är i varje brunt, och vad trumfarna vägar ^{man kan göra}

Otrinad lingarn ^{man kan göra} var fjärdelände-
 ris skövt till varje. För att det bättre
 skulle hålla "linnes" [= linmades "
 garnet. De togs 3-4 lin upplöst
 i 1 stor vatten till varje mark garn.
 Det koktes och blev såvår starkare.

När man emellertid fått
 på garnet på "kugga" var det

färdigt att värpa [värpe]. "Varpan

[sång, "värpe", "värpa" i plural, "värper", 1588

"värpera"] var hög nästan som ett

smellan tok och gals och bestod

av tvänne vingar, som ~~stäm~~ att

vars löstagnara från varandra

men vid värpningen sattes de

tvän över varandra, och en lös

trässel trädde ^{ihop} igenom. När varpan

ställdes uppr^{ihop}, sattes denna oel [värp-

stänga] med den medle rindade

och tjockare änden i en muntel

eller annan djup skål, den övre

ändan trädde in i hålet; den i

toket ständigt sittande "värp-

stämpan" visade för detta änd-

mål. Hela varpan ledade sålunda

och gick så lätt, varför ungarna

fanns ett möje i att hysa en

den och få mig en åkter. Uppre-
 på vargam insatte en grov järn-
 pinne ["varpelinne"], omkring
 vilken träden lades för varje var,
 och nerevid satt en tvåda med
 två träpinne, omkring hvilka ö-
 träden lades på ett vint sätt för
 varje var. Detta var, för att det
 skulle bli "skäl" i väven. Svad-
 lappen kallades därför "varpskäl"
 Westadels var vargam uppsatt i
 keiket.

När de så skulle säga varpa
 "la di öpp väven" fönt. Därvid
 mätte man uppfå på "dragen" det
 antal alnar, man ville ha väven
 lång. [Det var bekant sedan, när de
 "kegse på" hur lång den skulle bli]
 "Dragen" kallades de sammanklagda

1581
5/

1588

trädarna från alla "kuggera" velt-
na var det vanligen 4 trädor i
"dragen". "kuggera" stodo upph-
skädda på kant vid sidan av
varpan, och trädarna från den
ginga fört genom i faket upph-
hängda ringor och samlades sen
i den hand, som varjade, där
trädarna från alla "kuggera" d.v.a.
"dragen" sen följdes af. Fört lade
man på hela varpan upph, det
man myjs mått upph på "dragen",
dedan var det att fortsätta upph
och ned på varpan var efter
var. Det var viktigt, att ej
hagra förlä något vass under
skedet, ty då blev det bara
trassel och felet måste rättas.
När varpningen var överstökad,

togs varpen med. Det kallades
 nu "vårslampa" ~~af~~ af af af af
 [slampa = slampa, arams], som var
 så lång som man fört mätt
 ut på dragen, alltså den blivande
 värens längd. Skälet kunde vara
 om med mören eller band, ty
 kunde ej skälet kallas väv,
 så var det hela tvistat och ej
 möjligt att föra vidare.

Seven windings falls.

Nu tog varjan med och "väs-
rämpan" lades ut på ett bord och
"skålspröter" [tumma träillbar] in-
sattes i skålet. Då "kastade" skia"
[ring. "ski, skia" i pl. "skis", "skia"] [här
= varshed"] Därtill hade de en gränt

1588

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

sked [länge mellan "känna" eller pinning]
 ee. en gammal träsked eller matt-
 sked [att röra kramatten på]. För
 användes alltid vävskedar av trä.
 Utöfning använde delkalkar satta
 i stugorna och gjorde skedar ännu
 i mars ungdom och även något
 senare. Nu har man folkisgjorda
 skedar med ståländar, ["stålisker"]
 När de nu "korte" skia "städde
 en drage" i rase "kamm" [egentligen
 mellan två kändar, men man säger
 alltid kävridlag "kamm"] När allt
 var itätt skulle det vara så tätt
 som näven skulle vara tred. Unns
 var det nu inte så fylligt om man
 klyrade för i kändar ibland. "Dragen"
 var naturligtvis dubbel, och då allt
 var itätt stacks en kräpp, som

kallades "hå-väpene-fåken", innan-
 för. Nu var det tid att "vätte"
 afv vävstolen "lätta sig vävstolen"
 En vävstol "består av ett
 flertal löstagbara delar. "Hid väp-
 nida ha vi en stor "si-stam" [sida-
 stam] "hal" i detta insätts kortast
 garnbommen [kallas också "hå-väpene-
 bommen" eller "stora reven"] nära
 mitten "hå-väpenen" [eller "värbommen"]
 och över den en mindre "ala". "fram-
 till insättes "vävstolen", under denna
 ett tråde, "vär-trädet", under detta
 ämnar en ala. Dertill fäses bommen
 som tramparna ritta. På sida-
 stammarna öfver "hå-väpene" ledas
 sig slagborden ["slaget"]. Övriga
 tillbehör till vävstolen komma att
 antala här nedan.

1588

Vår värsfelan var uppsatt, så
höjade man "ropte på" varpen.

"Fasveprepiören" med varpens ändar
fastsattes med band ~~två~~ längs
utmed garnbommen. "Skölspiötera"
änades, så att skålet kom tvärs
skeden. Om persan höll i "vär-
nämra" [se s.], skäckte den och
släppte efter lite i taget, allt efter
som arbetet fortskred. Om vid
fram garnbommen medelst en
vid dess "ända vittande trissa,
och en persan skött värskedan
och såg efter att varpen för-
delade sig jämt på garnbommen.
För att detta skulle ske lade
man i höjjan små spjötar med
nollar på [matta" fil. "mollera"]
på garnbommen, och varpen

och spjötarna i höjjan
och spjötarna i höjjan

8861

8861

8861

tuelle sig då sig längre ut, än
 molarna vare. När all vapnen
 var samlad på gårdsplanen i dög
 man försiktigt ut västskeden och
 "locke". Skölet hölls ju i så och
 träderna i sin ordning genom "sköl-
 språten" *träd* [i sin ordning]
 på "trädde di i sällena" d. v. s.
 träderna i vapen trädde i en viss
 ordning i salen [sing. "sal", "säl",
 pl. "säler", "säleria"], som var
 upphängde i rader på hästar [i "säl-
 påra"] en rad efter för varje "skaf",
 man vände med, som termen bydes.
 Man hade två, tre eller fyra rader
 vater, eftersom man vände tre-,
 tre- eller fyrskaftigt. [se nedan
 angående de olika väslagen]
 endast en träd i varje vater. Varje gång till högre
 tog två. Man sade då "väre på dragen"

När de ville ha "gåsöga" i väven
d. n. s. små rutar såsom till hand-
dukas eller dyg, måste selven trädas
i på särskilt sätt.

1588

Nu var det "te trä" i skria"
d. n. s. tråda varjändarna på nytt
i en vävsked. Till detta användes
en finare sked än förra gången, och
det var nog, att trådarna komms
i sin rätta ordning, annars blev
det en "feltramm" [felaktig rand]
genom hela väven. Till "entramnings-
vär" trådde man endast en enda
i varje mellanrum i tråden men
annars två. Skedens bredd
räknades i "trum". Ett sådant
bestod av 50 tränder i skeden,

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

skeden var givet eller fin i länderna,
efter som vären skulle vara det.

När all varpen var skedd i skeden,
insattes denna i "stället" [slag-
bordet.] "Karpändarna bundas om en
härf, som medelst band stödt
i fästindelle med "värbommen"
d. v. "knöt di öfver framfästa"

d. v. i knöt trädas från framfästarna
uppt i ankrs. almslångor riktas i "vägar"
= vägar] av trä med hål i lagge
ändar. Dessa vägar stöda sen genom
ansluten i fästindelle med de medle
sols-tråkarna. De öfre tråkarna
upphängas genom ett annat system
av ansluten och vägar öfre vären.
När man så framfäste på olika
sätt, öfvertråkarna genom allt detta,
att skälet för varje gång ändrade

sig. Det vordde "vågssystemet" knö't
 på olika sätt allt efter vårensloas
 Man använde fyra, tre eller två
 trampor.

Nu var allt i ordning för te
 böje slä [slä] väft, våra. Men
 hade den tron, att man borde vara
 åtminstone lite ^{gerast} sedan nu, innan
 man ens lämnade olofset, var det
 var färdigt. "Då va inte två, att
 näm fram in, när väven stog mä
 samt skäl" d. n. s. utan något väft
 islaget.

Ja var det att böja våra på
 allvar ~~trampor~~. Någon av ^{medelt} trinnarna var
 igelsatt att spola ~~med hjälp~~
 av spinnsöcken, som för detta
 ändamål var färdig med ett
 särskilt "spelspiller", en utaf

inbrädat järntorn. "Hvaresten" sattes in
spolen i skytten, sånde den igenom
det medelst tramporna öppnade
hållet samt slog till med slaget.

Om varpen på grund av påfästningens
vile gå sånder i "stunna" [staden,
kanterna], brukade man för, när man
hade lingarn eller strimma ^{hållare} ~~tramp~~ till-
gåm till ~~vare~~, och som ^{hållare} ~~of~~ gick
sänder, ståka tråden genom att
släta på rothen, var i hufvud up-
släts. Gick någon tråd i varpen
av, måste man "bygge" d. v. s. laga
genom en annan tråd. En trå -
skild spole med "byggsgarn" var
för detta ändamål upphängd på
"slaget". Nu, när man har trinnat
samvillsgarn till varp, går den
ej sånder så ofta.

garbommen källa till

8861

De ~~beskades~~ ^{gick till} genomt på släppe -
 påken ~~den~~ ^{garbommen} garbomstutan, och ~~en~~
 påskade mot den med jämtaggar
 färsedda värbomstutan

da fortalte man att "sla" i
 väft, som man ville ha tgg till.
 flera olika vatters tgg kunde man
 få ut en väv. Det som med -
 hans att väva, mättes uppt ^{medelst} i
 alnar ^{medelst} en i mål sittande ^{alnar} i
 skutalest stuvor i allmänhet uppt
 med tvita i somerska rufflar
 på "slöjts" öre tillta

Om väven gick illa, brukade
 manna säga: "Nu kommer de
 e de männska" [en elak människa],
 och en annan gammal hade till
 talesätt: "När e husste har en
 leen [elak] har a en leen unge

å en lées väv, då har ho så
mycket ho hål" [hål vid]

1588

När så väven "va skutaren"

klipptes den ut och lades på
blekning, om det var ofärgad
linneväv. Väststolen togs ned,
såvida ej en ny väv "~~stas~~ stas" -

(hulle sätter upp.

① Lika sorters väv.

"Em-tränning": vargen träd;

två rader stavar [= 2 "kraft"] och

"en ärne i famn" [= en vävgående för

vägg mellanrum; vävsteden]

Det blev en tunn väv och an-

vändes mest till handdukar och

lakan av hel-linne.

"Tve-skafte", som föregående

men med "två ärne i famn". Vill

deras båda sviter hade man två

386: stamprar en till varit skaf.

"Treskafte" eller "Tresgeskafte",
de "skaf", de stamprar och "två"
änne i stann "gå" vardes gröne
kinnar, som kallades "laggar"
och användes till säckar och ma-
drasser. För hade man även
"laggarsskjuter", men de varo
så varra i trägam, så att de mötte
på skinet.

Tygskaft. Tyga "skaf" och
stamprar och "tyg ämne i stann"

Hypert, som föregående, men
man stamprade på två stamprar i
taget. Man kunde även knyta på
ett amaf vis, så att man bara
stamprade på en stampra i taget.
Parbun. som hypert, men man

framgade på vintern framtra.
 Kunde även knipas på, att man 1588
 fick framtra på vinge.

Radmal ["Radmal"] vändes
 av yllegran. Blev en tjock och
 stark väv, som användes till
 klädet. Vändes "knipet" men
 någon gång även "fuskafte".

Trasmatten. Grovare väv
 och grovare vävsked med väven
 "en ämne i tann" Sitt väf an-
 vändes trassar, som knipits i
 centimeterbreda remmar. Vändes
 mest "knipet".

Buggd.

1588

[Min mor berättade även, hur
det gick till vid byggden av
dricka, hennes hem, "Hagels",
Hellerstad på 1850 talet och där
anbring.]

Vi byggd skulle ställa
till, mätades först hornet [någon
gång användes såg], vilket gick så
till, att det lades i ett kor med
vatten i under the dagan. Då
tagades vattnet av, och hornet
tades utredes på en lare ["lage"]
i bygghuset. Den byggde det
i näst nära af groddan, och det
hela väste näst samman, "så då

88511

hängde ihop såm e tårn ["tårna"],
 sam man uttryckte sig. Där-
 efter tårnades mallet på en för-
 detta ändamål i bygghuset uppr-
 menad bräna ["kröne", ~~steg~~]
 Under tårningen måste man
 sitta i mallet, och, det var så
 väldigt av det, ^{hållande} var i mallet
 var tårn, maldes det groft på
 en handkuvar, var efter något natten
 påhölldes.

Under dagen bröjde byggen.
 En stor gylta med vatten koktes
 i bygghuset och källdes över det
 bräda mallet. Det fick "dra"
 litet, och mallet såldes uppr, och
 den källdes vatten att äta i gyltan
 och koktes samt ålgs ängs över
 mallet. Detta upprerades ännu

en gång. Det flytande kallades nu
"värt" och värt ångar i gyltan
för att kokas om igen. Under tiden

1588

hade man gjort iordning "bagg-
trunkan" Det var en sortis bagga,
som helst skulle ha tre ar men

laggas förlän gda till fötter.

I denna trunka lades först på
botten en del pinnar. Där-
efter fylldes den till hälften
med tranor och sand hopsnoddas
en holm. Överpå den halmen
utmeddes mallet, och den kok-
bets värtet höllas döäver,
silades genom halmen, som hind-
rade mallet att följa med och
sann ut genom ett hål vid
trunkens botten med i ett kärl,
som stod under. Värtet koktes

ännu en gång, hölldes i tvänken
och namn igenom. Detta vrista
kallades "te leke vrista". När nu
vrsten var kall lades fjäst i.

Det var "te ge i gåringa" på den
tiden var inte fullskogsjord
frestgjäst allmän, utan man fick
mången gång sprunga och låna
"byggogestgjäst" hos någon ^{grund} som hade
för tillfället. Nu östes vrsten i
kittlar och bars in i köket, om
det var kallt, överhögades och
fick stå "a göre ^a vry". När vrsten
var rit på ytan "då ha då gjäst
^a vry" och var nu färdigt dricka.
Det bars nu med i källaren, där
det toprades ["slags"] ~~stora~~ stora
kanner, och togs sedan dricka
in efter behov.

Nid jul byggdes "julöl", och
det var starkare d.v.s. mindre
med vatten i. Vinnars hade man
1588

"svagdricka", till vilket togs mer
vatten.

Skogsbrukning i muna Östergötland

Min fader, lantbrukaren E. O. Olsson
[se namn. för 1988 rid], redogjorde
för mig under julferien i januari
1985 huru han och andra arrenda-
torer under 17-årsperioden styckat
kolade sina milar och utförde där-
med sammanhängande görsnål.
Han och en måte ha en mila av
ligen. Längre bort i tiden hade

8861

de två var. På fingo bönderna även
hugga kolveden njälva, och oletet
med milarna tog en stor del av
oiet i anspråk. På renare fider
hade bolaget värskilda skogs-
arbetare, som huggat ut kolveden,
men allt det andra fick bonden
och hans folk göra njälva. Skolen,
som levererades, betalades för en
~~mycket~~ lag taxa, varför allendena
i njälva verket blev stäve genom
kolnings tvånget om i kontraktet angavs.

Nedan kronogjuteriet vid Stein-
hång blev [medlades 1918], och innan
stenkolen i stäve utskackning
omändes, ötogis ofantliga mängder
kol oiligen. Bolagets folk måste
kola på mycket som möjligt. Om
bönder, som njälva ägde sina

gärdar kolade och sålde till vin-
stäng. Om hösten brändes det 1588

militär överallt i marna Gåster-
gårdens skogar, och på efter-
vintern fylldes vågarna is som
leda till bruket, med långa —
vader av kolugräs. Färdskolets
var sällsynt och tungt hade det
liberal sina ^{glada städer} församlingar, och var
räknades inte för "kort".

"J" över 40 års tid nyssade
min far med kolning varje höst
och färdskole därefter för in-
rikt i de många hundra skolor, som
är att iakttaga vid en mila, för
att den ska gå till "Sina" gårdar var
"Jag" med honom och hjälpte till med skolets,
högskolan kolade i Bistads kyrka i Rönnebo och
skolorna 1914 och 1915 och bärda
^{far över med}
med från borgen till slut och

ju inte frötas an mark ~~stäm~~ men 1588
fai gåina tårka lite raktare.

[Min fai färvärlas absolut, att
det har investerat på riket,
an det fälles på my eller nedan,
[my "medra"] kanske fai även
vetenskapen en dag utkräma
detta, liksom man fick utkräma
slagveten]

De fällda träden skola helt
ligga med grenarna på till som
i augustin, ty då tårka stamarna
lätte, ^{de}at grenarna höjda ^{de}over
marken, som de äro. De bristade,
träden och stöckarna lades ihop
i högar höi och var eller köides
omedelbart fram till hollbotten.
Detta var, då lönerna under
finsångsgodset njötva fingo

hugga kotveden [kål-vein], på
 den tiden då de finge hugga
 skogen jäms av och en das t-
 lämna de grönsta träden till
 timmer. Men från 90- talet
 vägrade man fäla vissammare
 med skogen. Från då få endast
 gallerstogs kolas. Jämskilda
 av totalt arlönade skogsarbetar
 hugga efter på-blekning av
 skogsarbetaren. Hållerskubbarna
 [hållerskubbla] skola vara såna
 långa och uppläggas i "klips"
 med ständarna ^{hållerskubbarna} och
 hållandarna stödjande i marken
 utåtprövade. Ett hållers-klips
 skall vara 3 alnar högt. Hållers-
 [Hållers-klips namn benämning för klips]
 är okänt] Veden får alltså förka

i klippet och inte med grenarna
på och inte fäster man sig för
my eller nedan. "Men vi bli inte
heller vren vi får å två". Mången
gång hugges den även för rent på
äret, så att den inte kommer ta
på det.

Skallotten gäses vordning.

Steket upprädes en gammal "Kål-
botten", som det finnes så gott
om i norra Östergötlands skogar.
Om ett exempel kan anföras,
att skogsbiljetten "Karl Johan" som
som [se namn. för 1988 tid] för-
räknade, att han krände 45 köl-
kottar undant på den skog, som
har till byn Blidtorp i Risinge].

En gammal botten var också botten
 att få i ordning, och då fanns
 "styggl" d. v. s. god, som får laget
 på milor och blivit genomblummen
 och svart och utnött i lampor
 sig att ånga tacka en mila med.

Om vi kunde se, tillfrågades
 någon gammal kolare, hur den eller
 den botten gick att koka i. En
 två botten skulle ligga på sjallt.
 för fast mark, och gles grusmark
 var inte heller bra, ty då kunde
 för mycket luft insöpas till
 milan. Vidare skulle botten
 ej ligga i för stark vettning eller
 för öfret, så att vinden fram ^{Det låga}
 för mycket. Skulle den skulle
 vatten finnas nära botten.

Skallbotten utskottades

med cirkelbrent, och stycket kom
att ligga i en ett var alnar bred

1588

ring runt om, "styckningen."

Man berättade, hur stor hatten
skulle vara till en mila på

vissa famnar. Därvid utgick

man från den prime, som var
uppslagen i centrum. Från denna
tog man ^{först} ett helt steg och räknade

ett, sen satte man bara fram
andra foten framför den förste
och räknade två och så undan

för undan, tills man kommit
så många steg ut, som man
ville ha milan i famnar. Detta
blev radien på halkstegen.

När denna var utstakad så jämt
som möjligt och var slät som
ett golv, satte en del primas

uppsämnt omkring, för att kottens
 utskickning skulle ^{mycket} öfver om
 om stycke sedan samlade med
 från styckningen, som lag höge.
 Mollatten skottas ut
 många månader i förväg, så att
 den ^{lätra} ~~huvudet~~ ^{av} segner
 varm ^{som av segnen}

Milan ses in.

Sedan skiden blivit av-
 staktad om hösten, var det att
 fara ut skogen för att ha all-
 var böja med arketet för
 milan [sing. "myla", "myla", pl.
 "myler", "mylara"] [sing. "myla",
 plural hade 18 arketetet.
 Rämninge [4], Orkanför [4], Fran-
 for [8] och Båstaför [8] byar.

1588

Hällesstad, samtliga liggande nära varandra. Västan alltså ingår de båda koralängst borta från hemmet, merita dels i Vångarna och mera i Ristinge skogar. Hela veckor i sträck mårte de ligga borta med falk och hästar, matsträck och foder, då milan skulle göras i ordning.

Får köpte man iltand in kalveden ~~det~~^{det} sedan föie gående vinter, då kräs eller gölar, som skulle befaras, var tillfrusna. Men då dugde det ej att sträse "rese in myla", ty då kunde den kanske vrida sig eller ramla vid hällsamen igen eller öres sommaren. Botten var väl och så föckst av små

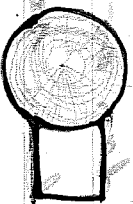
och is. Nej, då hade den höjdes
fram till kottens nedan för
gående vinter, lades först ett
höst lager kottar på stigt-
ningen runt om med ändarna
rikade ut. Mot dessa ställes
så de andra kottarna anett
uppfyllade med de på stigt-
ningen liggande. Då kunde de
plöcka dit halved, så det blev
bara en höväg för trösk över
kottkottens. När sen milan
skulle sätta in, kunde man hörs
i mitten och ta ned från vidarna.

På senare tiden väskilt sen
vare kunde endast hade en mila
ärligen, höjde man in vedens
samma höst som milan skulle
kottas, om det inte var all för

vattensjuka marken, veden skulle
tagas i från. Och veden hållas
in och settes undan för undan
in i milan.

Det första man hade att
göra, när en mila skulle sesas,
var att sätta upp "pipkullen".

Det var en gröne ^{några tum fr. änden} stock, i vars
övre ända på sidan smältes
träme primor samt en tredje
träs över, så att det blev
en fyrkant. Vidare inbögs de

Pipkullen redt används.

instämningar på olika ställen av stocken.

I dessa instämningar skulle stänger,
som vara längre än kullen. Detta

"stänger" settes upp och sattes i

hollbotten, så att frikskullen kom
att hänga fritt utan att stödj^{as}
marken mitt över centrum ^{av}.

hollbotten. Hulken måste hänga fritt,

för att frikan skulle bli rak.

Nu ~~satt~~^{uppsatt} inom de i ~~afskeden~~^{afskeden}

frikskullen inslagna primarna
en längre stång med litet br^ä
uppe i andan och utemörning

dessa primar sattes en del finare
stänger, så att ett fyrkantigt rum
bildades från ovan och ändå
med~~et~~ vid ridan av frikskullen.

Detta var milans pipra, som
skulle hållas öfren, till milan
skulle kändas. Stängen med

kar^{er} i top^{pen} ^{hvar} ^{med} för att man

alltid skulle ^{hvar} ^{med} ^{med} milan mitt

var ~~under instämningen~~ "gång".

medan hollbotten v^{ar} i